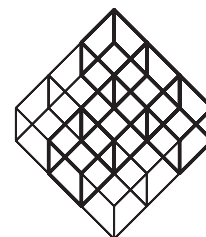


Statsministerens kontor  
Postboks 8001 Dep  
0030 Oslo



Teknologirådet

Vår ref.: 04.52  
Deres Ref.: 2003/01022/MS/aa  
Dato: 29.06.04

Pb 522 Sentrum  
0105 Oslo

Prinsensgate 18  
Norway

T: +47 23 31 83 00  
F: +47 23 31 83 01

www.teknologiradet.no  
post@teknologiradet.no

## Makt- og demokratiutredningen – høringsuttalelse fra Teknologirådet

### Innledning

Vi viser til Deres brev av 1. desember 2003 der Teknologirådet ble invitert til høringen av Makt- og demokratiutredningen. I e-post fra ekspedisjonssjef Skancke datert 27. mai 2004 fikk Teknologirådet utsatt høringsfrist til etter rådets møte 8. juni.

Vi takker for invitasjonen og vil i de følgende avsnitt kommentere sentrale problemstillinger utredningen reiser.

Før vi kommenterer konkrete forhold i utredningen vil Teknologirådet understreke at vi ser det som positivt at det er foretatt en grundig utredning av sentrale problemstillinger knyttet til makt og demokrati. Som institusjon arbeider Teknologirådet i skjæringsfeltet mellom det politiske system, det sivile samfunn og akademien. Vi skal gi råd til Stortinget og øvrige myndigheter om spørsmål knyttet til utvikling og bruk av teknologi, og bidra til den offentlige debatt om teknologispørsmål. I tillegg skal vi bruke arbeidsformer som kan involvere den vanlige borger i de utredninger vi foretar.

Teknologirådets virksomhet involverer problemstillinger knyttet til blant annet offentlighet, deltakelse, forholdet mellom ekspertise (elite) og leg, og forholdet mellom staten og det sivile samfunn. Flere av Makt- og demokratiutredningens analyser og vurderinger vil derfor være til stor nytte for oss i arbeidet med å videreutvikle vår rolle i det norske samfunnet.

I denne høringsuttalelsen vil vi fokusere på utredningens analyse av makt- og demokratispørsmål knyttet til utvikling og bruk av teknologi. Denne er etter vårt syn ikke fyllestgjørende. Utredningen bør suppleres med en grundigere forståelse av hvordan makt utøves i sammenheng med teknologi, og en analyse av hvilke utfordringer dette reiser for demokratiet.

## Makt i relasjon til utvikling og bruk av teknologi

Maktutredningen skal i følge sitt mandat ta for seg hvordan det representative demokratiet og dets forutsetninger blir utfordret og påvirket. Herunder skulle utredningen, i følge punkt 3 i mandatet, studere hvordan utvikling og utbredelse av ny teknologi vil kunne utfordre og påvirke det representative demokratiet.

Temaet teknologi og makt adresseres i kapittel 11 i NOU 2003:19, under diskusjonen av medienes rolle i kampen om politisk og økonomisk makt. Her fremheves den betydning utviklingen innen informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) kan ha for utviklingen av nye kommunikasjonsmønstre, og hvordan teknologien gjør store grupper i stand til å organisere seg og kommunisere over store avstander. Samtidig påpekes det at kompetanse om og tilgang til teknologien er ujevnt fordelt. Utviklingen innen IKT kan derfor endre fordelingen av makt og avmakt.

Teknologirådet mener dette er viktige perspektiver. Vi vil likevel påpeke at forholdet mellom makt og teknologi er mer komplekst enn det Makt- og demokratiutredningen presenterer. Dette er særlig viktig fordi teknologi spiller en avgjørende rolle i samfunnsutviklingen, og på godt og vondt berører alle mennesker i deres hverdag.

For det første vil Teknologirådet understreke at makt kan utøves når teknologi utvikles og teknologiske løsninger velges. Slike prosesser involverer normalt flere aktører som har interesse i teknologien. Prosessene kan forstås som forhandlinger mellom aktørene. Hvilken form teknologien får, eller hvilken løsning som velges, er et resultat av forhandlingenes utfall. De som evner å få gjennomslag for sine syn har makt over de som ikke vinner frem og over de som ikke har mulighet til å delta. Et eksempel er Statens valg av Microsoft til sine saksbehandlingssystemer, et annet den utbredte bruken av dokumenter i Word-format innen både stat og kommune. Dette tvinger langt på vei den typiske norske bruker til å være Microsoft-kunde. Bruk av åpne standarder vil kunne gi brukerne større valgmuligheter og være viktig for tilgjengeligheten for digital forvaltning i Norge. Slike teknologiske valg berører svært mange og bør diskuteres i demokratiske fora.

For det andre utøves makt når det vedtas lover, forskrifter og annet som regulerer utvikling og bruk av teknologi. Bioteknologiloven og forurensningsloven er eksempler på lover som legger klare føringer for hvilken type teknologi som kan utvikles og for hvordan de kan brukes. For eksempel kan pasienter med parkinsons sykdom oppleve det som maktbruk at forskning på stamceller fra befruktede egg ikke er lov i Norge. En generell utfordring ved lovregulering av teknologi, er at teknologiutviklingen kan være vanskelig å forutsi og at regulering ofte kan bli et for statisk virkemiddel i forhold til dynamiske teknologier. Vi savner derfor en analyse av det politiske mulighetsrommet for å påvirke teknologiutviklingen.

Til sist kan makt utøves gjennom informasjonskontroll. Våre oppfatninger av og holdninger til teknologi påvirkes av informasjon om fordelene og ulempene ved de teknologier som omgir oss. I den grad informasjon om uheldige konsekvenser blir bevisst holdt tilbake for å unngå protester fra berørte, eller utelukkende fokuserer på positive aspekter ved en teknologi, kan dette forstås som en form for maktutøvelse.

Et klassisk eksempel er tobakkindustriens tilbakeholdelse av informasjon om de helseskadelige virkningene av røyking. Et annet og dagsaktuelt eksempel er utviklingen innen nanoteknologi. Her ligger utvilsomt store muligheter for samfunnet, men man har i dag liten oversikt over hvilke konsekvenser utviklingen vil kunne få. Det er da viktig å spørre seg hvem som kontrollerer hvilken informasjon som gjøres

tilgjengelig, hva denne informasjonen sier om hva nanoteknologi er, hvorfor den utvikles og hvilke konsekvenser teknologien vil kunne få.

Disse tre formene for maktutøvelse viser at valg knyttet til utvikling og bruk av teknologi er arenaer der politikk utøves. Det tas valg av stor betydning for svært mange, men mange av valgene tas utenfor representative kanaler. Det er derfor en stor utfordring for demokratiet å bringe de teknologiske valgene inn i representative kanaler. I det følgende peker Teknologirådet på tre faktorer som etter rådets mening er avgjørende for å få dette til.

### **Teknologirådets anbefalinger til Makt- og demokratiutredningen**

For at et demokrati skal håndtere de politiske utfordringene knyttet til utvikling, valg og bruk av teknologi, mener Teknologirådet følgende faktorer er særlig viktige:

For det første må det skapes *bevissthet* om at makt kan utøves slik beskrevet ovenfor. Vi kan ikke forvente at et demokratisk system skal adressere problemstillinger det ikke er kjent med. I den grad maktutredningen er ment å bidra til en slik bevissthet, bør den suppleres med et avsnitt hvor de tre ovenfor nevnte formene for maktutøvelse i forhold til teknologi beskrives.

For det andre må *tilgangen til informasjon* om teknologiers positive og negative virkninger gjøres best mulig for flest mulig. God informasjonstilgang er en forutsetning for at vi skal ha en velinformert allmennhet som kan forholde seg kritisk til de teknologier som omgir oss, og et reelt grunnlag for å vurdere om folkevalgte og politiske organer håndterer spørsmål om teknologi på en forsvarlig måte. Dette er igjen en forutsetning for at folket – gjennom stemmeseddelen og annen politisk virksomhet – skal kunne korrigere de folkevalgte.

For det tredje bør forholdene legges best mulig til rette for *brede offentlige debatter* om viktige teknologiske valg. Utbygging av digital infrastruktur, spørsmål om programvarepolitikk og utviklingen mot hydrogensamfunnet er eksempler på problemstillinger som berører svært mange. Teknologirådet mener imidlertid at det er grunn til å spørre om ikke debattene rundt disse problemstillingene i all hovedsak foregår i fora der kun en forholdsvis begrenset politisk, økonomisk og akademisk elite deltar, og hvor de videre samfunnsmessige konsekvensen ofte vil være underkommunisert. Dette er ikke ønskelig. I et demokrati bør denne type problemstillinger være gjenstand for bredest mulig offentlige debatter.

Gitt de positive motiver som lå til grunn for demokrati- og maktutredningen, samt utredningens mandat (jf. ovenfor), vil Teknologirådet på det sterkeste anbefale at de tre ovenfor nevnte faktorene tas med og synliggjøres i den videre behandling av utredningen.

Med vennlig hilsen

Tore Tennøe e.f.  
Sekretariatsleder